



NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

ANTIČIOS PASAULIO REALIJOS IR JŲ REFLEKSIJA

Doc. dr. Nijolė Juchnevičienė, VU Klasikinės filologijos katedra

LOTYNŲ KALBOS IR ANTIČIOS KULTŪROS DALYKO MOKYTOJŲ KVALIFIKACIJOS TOBULINIMAS, 2023

Realijos, susijusios su Tesėjo mitu (*De Theseo et Minotauro*)

Kreta; Minas (Minojas); Minotauras; Labirintas; Daidalas (Dedalas); Ariadnė; Ikaras



Kreta Bronzos amžiuje

- Kretos kultūra klestėjo 2000 – ~1400 m. pr. Kr., o jos aukso amžiumi laikomi ~1600 – 1400 m. pr. Kr. Apie 1400 m. joje įsitvirtina graikai (achajai).
- ~2000 m. pr. Kr. Knose, Faiste, Malijoje pradėta statyti pirmuosius „rūmus“, kurie tampa politiniais, ekonominiais, religiniais, socialiniais centrais. Juos jungė kelių sistema.
- Rūmai statomi pagal savitą planą, kuris būdingas visiems iki šiol atrastiems kompleksams.
- Aplink rūmus koncentravosi gyvenvietės, virtusios miesteliais.
- ~1700 m. senuosius rūmus sugriauna žemės drebėjimas, tačiau jie atstatomi dar didesni ir prabangesni, nutiesiami juos jungiantys keliai.
- Prekiaujama su Egiptu, Biblu, Ugaritu, Kikladėmis, Kretos laivai pasiekdavo net Ispanijos krantus.
- Graikų tradicijoje šis laikotarpis išliko kaip *talasokratijos*, Kretos dominavimo Viduržemio jūroje, laikotarpis. Pagal mitą, Atėnai kas tam tikrą laiką turi mokėti Kretai duoklę – 7 merginas ir 7 vaikus kaip auką žmogėdrai Minotaurui.

Μινόταυρος – Mino jautis?

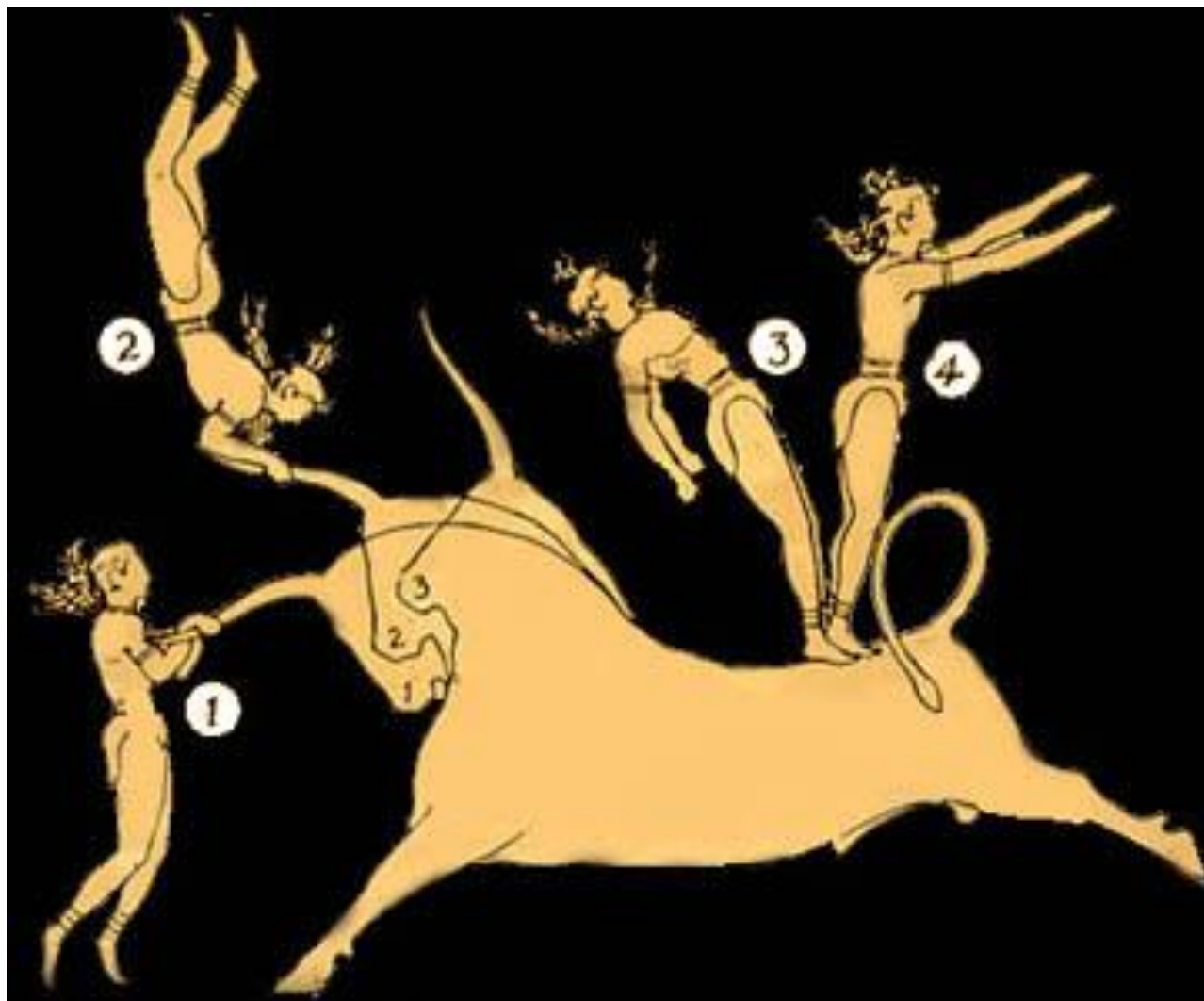


Knoso freska, kurioje pavaizduotos religinės (?) apeigos – šokinėjimas per jautį.



Ritonas (religinių apeigų – nuliėjimo – indas)

Šokinėjimo per jautį
apeigų rekonstrukcija



Grifonų kario kapas

(Žiedų valdovas – kape rasti
4 žiedai su Kretos simbolika)

Pilas (Nestoro rūmai), apie
1450 m. pr. Kr.

2015–2016, University of Cincinnati
(Jack L. Davis and Sharon Stocker),
kartu American School of Classical
Studies in Athens



Ant šio Kretos gamybos žiedo, rasto pietvakarių Graikijoje
įtakingo asmens kape, taip pat pavaizduotos su jaučiu
susijusios religinės apeigos.

Λάβρυς

Sidabrinė Knoso moneta (~400
m. pr. Kr.)



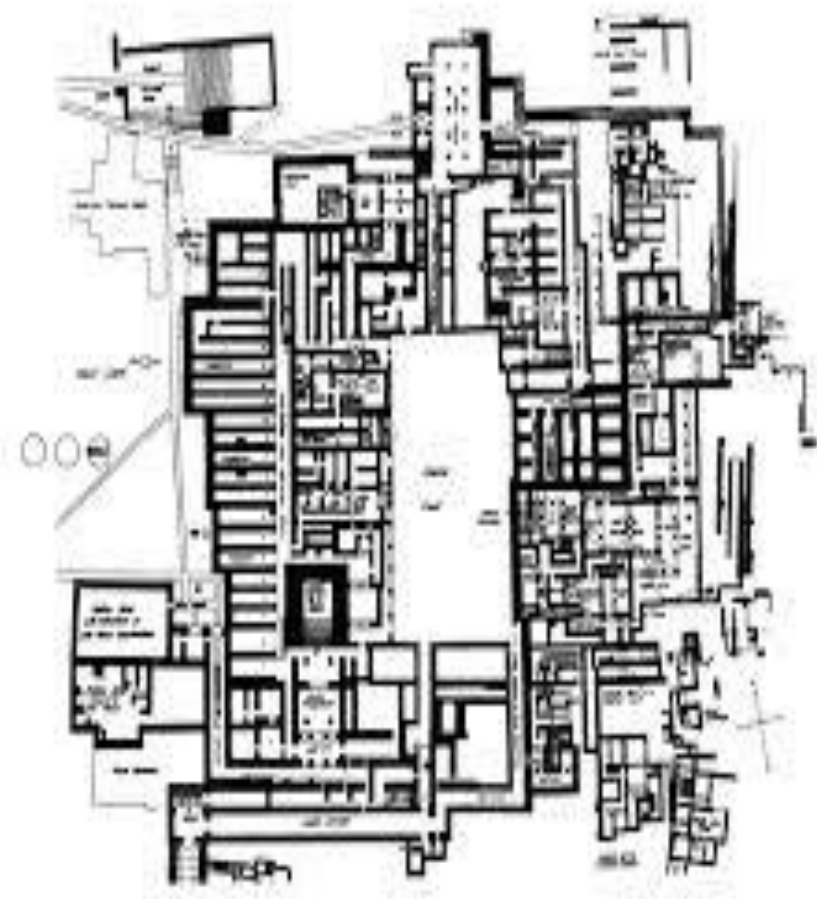
„Labrys“ – ne indoeuropiečių kilmės žodis, perimtas graikų, reiškiantis – „dviašmenis kirvis“. Kretos artefaktuose *labrys* vaizduojamas ne karo, bet religiniame kontekste. Manoma, kad buvo tvirtinamas prie rūmų kaip (teokratinės) valdžios simbolis. Žodis „labirintas“ galėjęs reikšti „dviašmenio kirvio namai“. Monetoje pavaizduotas keturkampio plano vienakryptis labirintas. Vėliau labirintas vaizduojamas apskrito plano.

Mikėnuose šachtiniuose kapuose rastas žiedas su Kretos simbolika



Žiede pavaizduotos scenos kontekstas religinis. Prie deivių (aukštos figūros) pavaizduotas *labrys*.

Knoso rūmai



Knoso rūmų – didžiausio Kretos rūmų komplekso – rekonstrukcija ir pirmo aukšto planas, primenantis painų labirintą.

Seniausias Europos raštas



Faisto diskas (skersmuo – apie 16 cm), atrastas Faisto rūmuose 1908 m. italų architekto Luigi Pernier. Tekstas parašytas nežinoma kalba linijiniu A raštu ~1850 – 1600 pr. Kr. (Kretos raštas). Lentelė dešinėje – achajų linijinis B raštas, perimtas iš Kretos linijinio A, parašytas graikų kalba.

Knoso freskos



Rūmų sienas puošė ryškių spalvų (geltona, mėlyna, juoda, plytinio atspalvio raudona) freskos.

Daidalas

Paminėtas ~1400 linijinio B rašto lentelėje iš Kretos; vėliau jį mini Homeras

Architektas, statytojas, išradėjas; pirmųjų Bronzos amžiaus statulų tradicija (xoanon)



Xoana (Ksoanai) – pirmieji graikų dievų atvaizdai, išdrožti iš medžio, vėliau – molinės figūrėlės. Sakoma, kad Daidalas išmokęs skulptūras eiti, t.y., pavaizdavo judesį. Akmeninės skulptūros pradedamos gaminti Archajiniame laikotarpyje (nuo VIII a. pr. Kr.). Dėl standartinės veido išraiškos ir statiškumo kartais vadinamos „daidališkėmis“.

Tesėjas

Aigėjo (Egėjo) sūnus, Atėnų įkūrėjas ir karalius.

Ariadnės padedamas įveikė Minotaurą.

Iš Atikos pašalino plėšikus:

- „kuokininką“ Perifetą;
- „pušų lenkiką“ Sinį;
- ant aukštos uolos gyvenusį Skironą;
- „imtynininką“ Kerkioną;
- „tempiką“ Prokrustą.



Mituose Tesėjui priskiriamas anksčiau Atikoje buvusių 12 savarankiškų gyvenviečių suvienijimas į vieną Atėnų valstybę (sinoikizmas) ir tvarkos valstybėje įvedimas. Gyventojai galėjo saugiai keliauti ir prekiauti.

Atėnų demokratija



Briuselis, 500 pr. Kr.
Atėnai, 500 pr. Kr.

Δημοκρατία (δῆμος + κράτος)

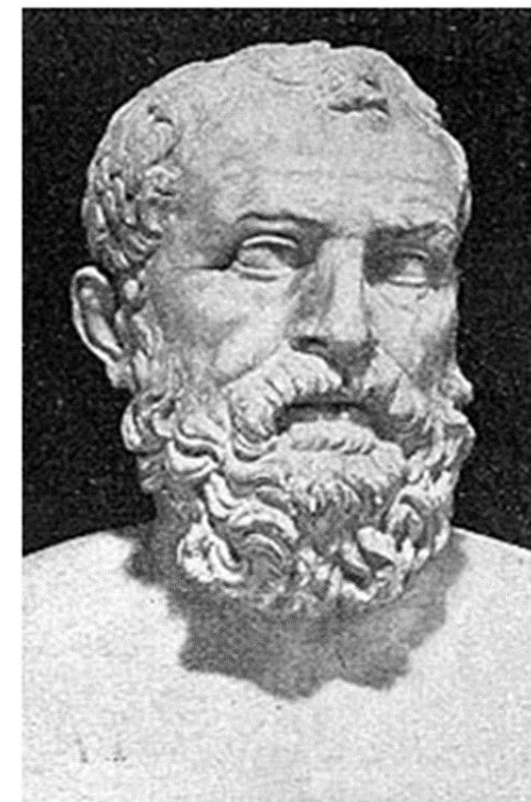
Demokratijos sąvoka susiformuoja antikinėje Graikijoje. Demokratija kaip politinė sistema ir demokratija kaip ideologija pradeda formotis 6 a. pr. Kr. pradžioje Atėnuose. Tačiau pats terminas pradedamas vartoti tik 5 a. pr. Kr. viduryje (Herodotas – vienas iš pirmųjų). Tai tokia valdymo forma, kai visa valdžia kyla iš piliečių valios, įstatymus leidžia laisvais ir reguliariais rinkimais renkami tautos atstovai, o valdo pagal konstitucijos nustatytus įgaliojimus veikianti vyriausybė. Lygybė prieš įstatymus, politinės teisės ir piliečio laisvė bei orumas nuo seniausių laikų išskiriami kaip demokratijai svarbios savybės. Todėl Ch. Meieris klasikinę graikų kultūrą yra pavadinęs „laisvės kultūra“. Antikinė Graikija buvo maždaug 800 (+ maždaug 300) nedidelių valstybių teritorija, ir kiekviena jų rinkosi savitą kelią. Tai buvo politinių režimų margumynas – oligarchija, tironija, Spartos mišri konstitucija, tačiau kai kurie poliai pasirinko tokį politinio valdymo modelį, kuriame lygios teisės buvo suteiktos visiems piliečiams, ir vadino jį „tautos valdžia“ - demokratija.

Solonas (~630 – ~560 pr. Kr.)

Vienas iš Septynių išminčių, politikas ir poetas

Atėnų demokratijos istorija prasideda nuo istorinio ir tuo pat metu legendinio asmens, vardu Solonas, kuris atėniečiams sukūrė pirmuosius demokratinius įstatymus.

Solonas pakeitė dominavusią tradiciją sieti dalyvavimą valstybės valdyme su kilme ir suskirstė piliečius į klases pagal turto cenzą, nepriklausomai nuo jų kilmės: keturios klasės, iš kurių į aukščiausiųjų pareigūnų postus gali pretenduoti tik dviejų daugiausia pajamų gaunančių klasių atstovai, bet visų klasių atstovai yra tautos susirinkimo nariai, turintys tokią pačią balso ir laisvo žodžio teisę. Mokesčius valstybei jis susiejo su pajamomis ir įvedė progresinius mokesčius: daugiausia gaunantys mokėjo daugiausia, mažiausiai gaunantys nemokėjo nieko; visi privalėjo kasmet deklaruoti savo pajamas.



Solonas

Neapolio archeologijos muziejus

Solono reformos – pirmas žingsnis į demokratiją; pagrindinis nuopelnas – piliečio „sukūrimas“

Kiekvieno piliečio (πολίτης) pareiga – rūpintis valstybės reikalais ir gerove (to nesuprantantis – ἰδιώτης – „idiotes“).

Neutralumo įstatymas – piliečiams susipriešinus ir jų grupėms kovojant tarpusavyje, privalu prisijungti prie vienos iš grupuočių; kitaip prarandamos piliečio teisės.

Teisė teikti ieškinį ir ginti teisme kito piliečio interesus.

Teisė apskųsti tautos susirinkimui bet kurio pareigūno veiksmus, jeigu juos laikai neteisingais, pažeidžiančiais įstatymus – teisė nagrinėti apeliacijas suteikta būtent tautos susirinkimui (ἐκκλησία).

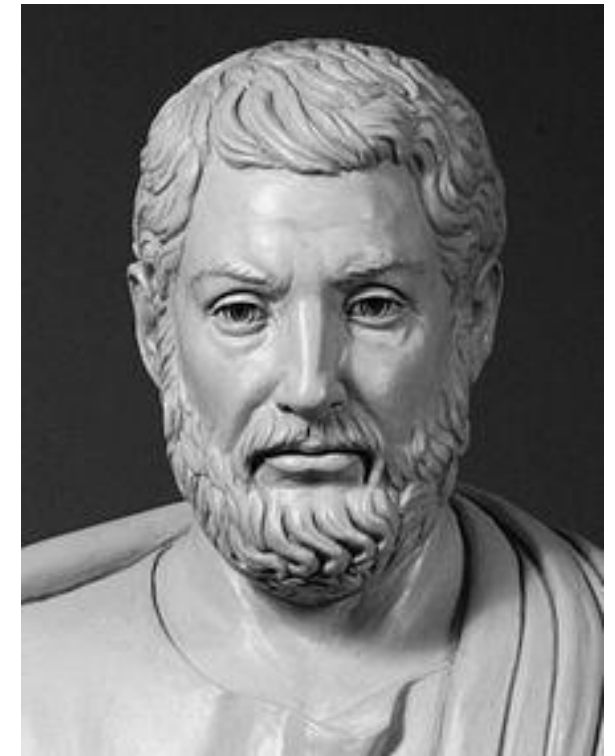
Naujas teismas – teisėjai yra visi piliečiai – atėmus šią teisę iš senos aristokratinės gimininės institucijos – Areopago.

Solon (US House of the Representatives)



Kleistenis – tiesioginė demokratija (508 m.)

- Matė Atėnus kaip trijų skirtingų ekonominių-geografinių zonų teritoriją ir jas susiejo su politiniais gyventojų interesais.
- Kad visiškai panaikintų aristokratinį klanų dominavimą politikoje, sukūrė 10 naujų administracinių vienetų – filijų (vietoje ankstesnių 4 gimininių filijų), kurių kiekvieną sudarė visų trijų ekonominių zonų atstovai.
- Pertvarkė tarybą – renkami vieneriems metams nepriklausomai nuo kilmės – 500 taryba (po 50 iš kiekvienos filijos).
- 1/10 metų dalį viena pritanija (1/10 tarybos narių = 1 filija) atsako už valstybės reikalus; maitinami už valstybės lėšas.
- Ostrakizmas (487–416).
- 10 strategų kolegija (karo metu vyriausiasis vadovavimas keičiasi kas dieną).



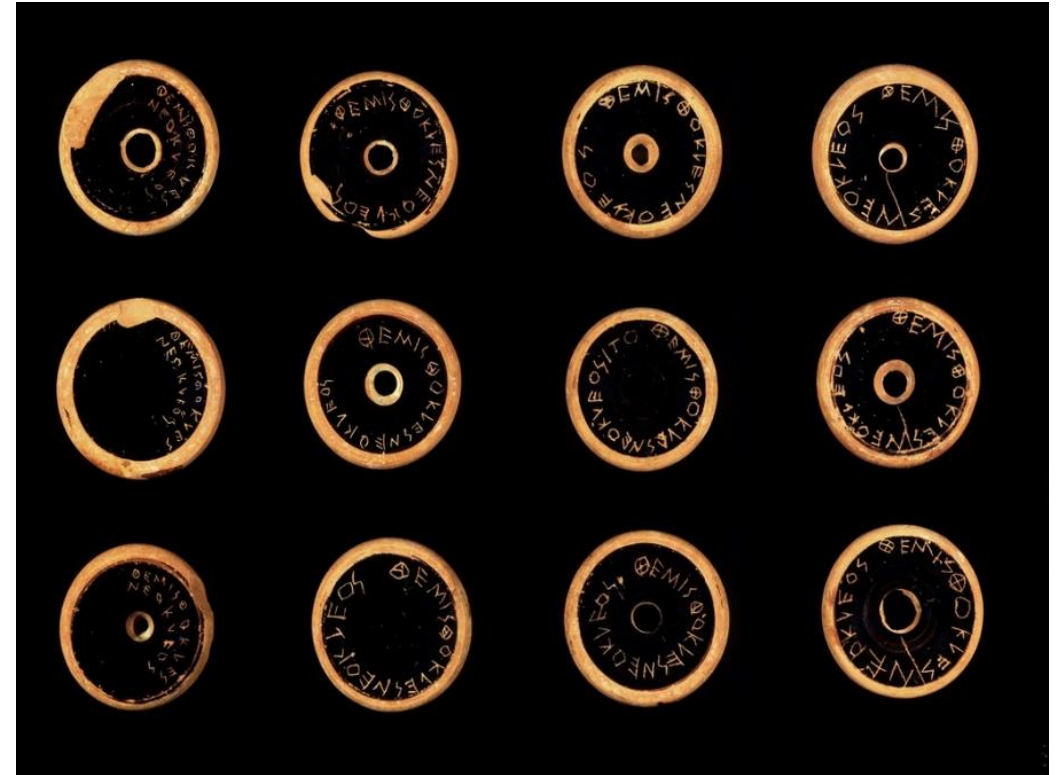
Kleistenis

(skulptorė Anna Christoforidis, 2004)

Ohajo valstijos parlamentas

(Columbus, Ohio)

ὄστρακον



Ostrakai, rasti Atėnuose (V a. pr. Kr.). Kairėje: Periklis; Tukididas. Dešinėje: visuose ostrakuose užrašytas Temistoklio vardas; šie ostrakai buvo rasti apleistame šulinyje, nepanaudoti. Jie siejami su 483 m. ostrakizmu, kai pagrindiniai politiniai priešininkai buvo Temistoklis (atstovavo demokratams, pasisakė už laivyno kūrimą) ir Aristidas (atstovavo aristokratams; pasisakė už hoplitų kariuomenės stiprinimą). Ostrakizuotas buvo Aristidas.

Atėnai po demokratinių reformų

- 506 m. pr. Kr. sėkmingai įveikė Spartos, išsigandusios Atėnų ekonominio ir politinio augimo, sutelktą karinę koaliciją, puolusią Atiką trimis kryptimis.
- 490 m. pr. Kr. 10 000 Atėnų piliečių savo teritorijoje sutriuškino iki tol nenugalimą Persijos karaliaus Darėjo kariuomenę (apie 80 000 karių) – Maratono mūšis.
- 480 m. pr. Kr. Atėnų laivynas ir jo vadai buvo pagrindinė jėga kovojant su, anot Herodoto, milijonine Persijos karaliaus Kserkso kariuomene jūrų mūšyje prie Atikos krantų (Salamino mūšis).
- 478 m. įkūrė Atėnų jūrų sąjungą (apie 200 narių) ir tapo galinga jūrine valstybe.
- Demokratiniai Atėnai jų amžininkų graikų buvo laikomi „gerovės valstybe“.

Demokratija vainikuoja tautą

(~337 m. pr. Kr. stela,
Agoros muziejus, Atėnai)

